

กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน การศึกษาเพื่อหาทางเลือก ที่เหมาะสม

สุทธิพงษ์ พรหมไพจิตร*

ผู้เขียน ได้มีโอกาสทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาชนบทในลักษณะของการจัดกองทุนพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่จริง จังหวัดชายแดนภาคใต้ร่วมกับ ผศ.มานพ จิตต์ภุษา โดยทำการวิเคราะห์กองทุนที่จัดตั้งมาก่อนแล้วในรูปแบบต่างๆ ผลการศึกษา นับว่าเป็นประโยชน์ต่อทางวิชาการในแง่ของการพัฒนาชนบท อันเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศตามนโยบายของรัฐบาล บทความนี้เป็นการตัดตอนในบางส่วนของ การวิจัยเพื่อนำมาเสนออันจะเป็นแนวคิดที่จะนำไปสู่ประเด็นของการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นในแง่มุมต่างๆ เพื่อความกว้างขวางขององค์ความรู้ในโอกาสต่อไป



* อดีตรักษาโครงการพัฒนาประสิทธิภาพการวางแผนตำบลและอำเภอ (คปต.) ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันตำแหน่งรองศาสตราจารย์ ประจำคณะนักวิชาพัฒนาศึกษา ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี

๑. แนวคิดเรื่องกองทุนกับการพัฒนาชนบท

นักพัฒนาได้เริ่มเน้นและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชนบทมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนแสดงออกในลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน เช่น การเสียสละทุนทรัพย์ แรงกาย หรือเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ โดยความสมัครใจ ดังนั้น คำว่า “เสียสละ” จึงมักควบคู่กับ “การมีส่วนร่วม” เสมอ และการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวโยงครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ของการพัฒนาชนบท

นักวิชาการพยายามชี้ประเด็นของการมีส่วนร่วมไว้หลายแนวทาง เช่น การมีส่วนร่วม (participation) หมายถึงการที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คน หรือมากกว่าได้กระทำกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใดร่วมกัน โดยพร้อมเพรียงกัน ในเวลาเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน ในที่สุด (सानิตย์ บุญชู, มปป, หน้า ๑๐) และการมีส่วนร่วมจะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม มีความสนใจร่วม และมีเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม หรือทางการเมืองก็ได้ (ดิเรก ฤกษ์หว่าย, ๒๕๒๒, ๗๑)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งที่เป็นตัวบุคคล หรือ กลุ่มคน ที่มีความคิดเห็นพ้องต้องกัน ได้เข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการในการพัฒนาตามโครงการให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้งานนั้นบรรลุผลตามเป้าหมาย ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมมีดังนี้ คือ การร่วมคิด การร่วมกระทำโดยการสละแรงงาน การร่วมบริจาคทรัพย์และวัสดุ การร่วมใช้ประโยชน์ และการร่วมบำรุงรักษา เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๗, หน้า ๑๒)

ดังนั้น การมีส่วนร่วมเป็นการทำงานระบบกลุ่มหรือการทำงานแบบหมู่พวก ซึ่งบางท้องที่เรียกชื่อต่างกันไป เช่น “กินวาน” “ลงแขก” “ทำแชร์” “กลุ่มสัจจะ” เป็นต้น ล้วนมีความหมายผูกพันกับความร่วมมือร่วมใจของประชาชนแทบทั้งสิ้น และดูเหมือนว่ากิจกรรมเหล่านี้ได้ผ่านประสบการณ์ของคนเหล่านั้นจนสั่งสมเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นที่ยอมรับกันมาโดยทั่วไป

แต่การจัดตั้งเป็นกองทุนโดยการสละเงินเพื่อรวบรวมเป็นรายได้กองกลาง อันเป็นการทำงานระบบกลุ่มลักษณะหนึ่ง เพื่อสร้างความแข็งแกร่งของสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้าน รวมทั้งเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนให้รู้จักบริหารเงินให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และนำไปสู่การพัฒนาประชาชนในชุมชนนั้น ๆ กลับไม่ค่อยได้รับความสนใจจากประชาชนเท่าไรนัก

กรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งได้รับมอบหมายจากกระทรวงมหาดไทยให้เป็นผู้รับผิดชอบในการกระตุ้นให้มีการระดมทุนในลักษณะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้พยายามส่งเสริมให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกตำบล หมู่บ้าน ทั้งนี้เป็นการเตรียมชุมชนและระดมทุนขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะแนวความคิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เน้นในการรวมคนในหมู่บ้านยากจน เพื่อให้คนยากจนเหล่านี้มีโอกาสช่วยเหลือกันในด้านการเงิน และจะเกิดสิ่งอื่น ๆ ตามมา เช่น เกิดสัจจะ เกิดความอดทน เกิดความเมตตาต่อเพื่อนร่วมชาติ และมีวิญญูณช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๒, หน้า ๑๕) และนำไปสู่จุดสุดยอดความปรารถนาของการพัฒนาที่คือ การ “พัฒนาจิตใจ” นั่นเอง

นักวิชาการมีความเชื่อว่า การแก้ไขปัญหายากจนในชนบท หากวิเคราะห์ให้ถ่องแท้คือ ตัวประชาชนเองที่ยังไม่มีคุณธรรมและระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยภายในสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขเป็นอันดับแรก คือ การพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างระบบคุณธรรมที่ดีขึ้น และเชื่อว่าการรวมกลุ่มดังกล่าวจะเป็นดรรชนีชี้ให้เห็นถึงคุณธรรมของคนเหล่านั้นได้ประการหนึ่ง

แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้แพร่กระจายไปสู่ประชาชนในชนบทโดยพัฒนาการประจำตำบล และบุคคลที่เกี่ยวข้อง บางหมู่บ้านมีเงินของกลุ่มเพิ่มทวีมากขึ้น เพื่อสนับสนุนกิจการต่าง ๆ ของกลุ่มภายในหมู่บ้าน เช่น การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ อเนกประสงค์ เป็นต้น แต่บางหมู่บ้านก็ไม่ได้มีความก้าวหน้าในเรื่องดังกล่าว

ในแนวความคิดของบุคลากรทางด้านสุขภาพที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการสนับสนุนด้านการแพทย์ ด้านสาธารณสุขในชนบท ได้พยายามเน้นให้ชาวบ้านได้รู้จักแนวทางในการช่วยเหลือตัวเองในเวลาเจ็บป่วย เช่น หลักการที่ว่า “ช่วยเหลือตัวเอง” มากที่สุด จึงได้มีการสนับสนุนยามีมูลค่า ๕๐๐ บาทแก่ อสม. เพื่อใช้รักษาหรือบริการเพื่อนบ้านเวลาเจ็บป่วย จนพัฒนาไปจนถึงเรื่องกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำบ้าน (สหกรณ์ยา) ในปัจจุบัน จัดได้ว่าเป็นลักษณะของการจัดตั้งกองทุนที่เข้มแข็งมากที่สุดอีกแบบหนึ่ง

แนวทางการจัดตั้งกองทุนหรือกลุ่มที่เข้มแข็งดังกล่าวมีทั้งในระบบเอกชนจัดตั้ง เช่น เครดิตยูเนียน กลุ่มสัจจกรณ์ หรือ ในระบบที่ราชการให้การสนับสนุน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สหกรณ์ยา ธนาคารข้าว อึ้งฉาง ฯลฯ ล้วนก่อให้เกิดการระดมทุน ระดมทรัพยากรและการกระทำร่วมกันในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความสามัคคีร่วมกัน แต่กลุ่มต่าง ๆ ที่ดำเนินการมาแล้วนั้น บางกลุ่มก็สามารถดำเนินการต่อเนื่อง บางกลุ่มก็ประสบความล้มเหลว โดยนามธรรม กล่าวได้ว่า “พลังสัจจะ” คือตัวกำหนดที่สำคัญที่มีต่อกลุ่ม

สัจจะเป็นภาษาบาลี มีความหมายว่า ความจริง หมายถึงความตั้งใจจริงและแสดงออกโดยการพูดจริง และทำจริงอย่างที่พูด พูดแล้วเชื่อถือได้ คำว่า “กรณ” แปลว่าการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น “สัจจกรณ์” จึงมีความหมาย “คนที่ทำอะไรก็ทำอย่างคนจริงเชื่อถือได้” และเมื่อพัฒนาเป็นกลุ่ม ก็คือ กลุ่มที่ทำอะไรก็ทำอย่างคนจริง อย่างคนมีสัจจะ นั่นเอง

ในด้านแนวทางการสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนในปัจจุบันจะมี ๒ แนวทาง คือ แนวทางแรกต้องการสร้างความแข็งแกร่งในด้านพลังสัจจะของประชาชนจริง ๆ คือให้ประชาชนได้รวมตัวโดยประชาชนเอง สร้างกลุ่มขึ้นมาด้วยความศรัทธา ซึ่งภายหลังจะรับผิดชอบต่อกองทุนหรือกองทุนที่จัดตั้งอย่างต่อเนื่อง การระดมทุนก็จะเริ่มจากประชาชนในท้องถิ่นนั่นเอง อีกแนวทางหนึ่ง พิจารณาว่า เนื่องจากประชาชนที่ยากจน โอกาสที่จะให้ความร่วมมือในการระดมเงินค่อนข้าง

ยาก จึงเพียงให้รับผิดชอบในด้านเรื่องเงินทุนหมุนเวียน โดยรัฐบาลหรือแหล่งทุนจะจัดสรรเงินมาให้ เพียงแต่ให้ประชาชนได้รู้จักร่วมมือร่วมใจกันตั้งเป็นกลุ่มหรือกองทุนขึ้นมาเท่านั้น ซึ่งทั้ง ๒ แนวคิด ย่อมมีเหตุผลต่อการจัดตั้งกองทุนทั้งสิ้น และส่งผลต่อการดำเนินงานของกองทุนในเวลาต่อมา

หากพิจารณาให้ลึกลงไป ในรายละเอียดที่นักพัฒนาทั้งหลายต่างมุ่งเน้นแนวความคิดของการพัฒนา โดยเน้นการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (Self-Reliance Development) ซึ่งหมายความว่าพัฒนาที่ให้คุณปลอดจากลักษณะที่เป็นคนไม่สมบูรณ์ทั้งกายและใจ แต่มีสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจและเป็นคำถามที่ติดอยู่ในหัวใจของนักพัฒนาทั้งหลายว่าการพัฒนาแบบพึ่งตนเองนั้นเป็นปรัชญา (Philosophy) หรือเป็นภารกิจ (Mission) ของผู้คนที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคมของตนเอง ซึ่ง โปบูลย์ เจริญทรัพย์ (๒๕๓๑, หน้า ๑-๔) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการพัฒนาแบบพึ่งตนเองจากประสบการณ์ว่า มี ๕ ขั้นตอนคือ

๑. การพึ่งพาตนเอง (Self-Service) คือ การบริการตนเองก่อน การบริการตนเองดูเหมือนการเป็นบันไดขั้นแรก ที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาการพึ่งพาตนเอง คนส่วนใหญ่มักต้องการให้คนอื่นคอยบริการตนเองอยู่เสมอ เช่น จะทานกานแฟก็ต้องมีพนักงานคอยบริการและให้ความสะดวกแทนที่จะไปจัดหาทำเอง เป็นต้น แนวคิดเดียวกันนี้สะท้อนให้เห็นว่า โครงการพัฒนาใด ๆ ก็ตามถ้าให้คนอื่นทำให้หมดทุกอย่าง โดยผู้ก่อตั้งหรือเจ้าของไม่ต้องทำอะไรแล้ว แทบจะทำนายได้ว่า จะไปไม่รอดเสียแล้วตั้งแต่ต้น เพราะไม่มีความสำนึกที่จะบริการตนเองเป็นพื้นฐานอยู่เลย ขณะเดียวกันก็ไม่มีใครในโลกนี้ที่จะแบกภาระนั้นตลอดชีวิตของเราได้

๒. การช่วยตนเอง (Self-Help) เป็นบันไดขั้นที่สองที่ก้าวไปสู่การพัฒนาการพึ่งพาตนเอง การช่วยตนเองของคนสมัยใหม่ เปรียบไปก็เหมือนการไปซื้ออาหารสำเร็จรูป (Fast Food) มากทาน เพราะไม่ต้องทำอะไรมาก เพียงการไปยืนดู เลือกสิ่งที่คุณชอบ และก็ซื้อหามาทานเท่านั้น ซึ่งก็หมดไปเป็นเมื่อ ๆ บางที



ไม่มีรสชาติอะไรเลย การช่วยตนเองของคนสมัยก่อนนั้น เขาต้องเข้าครัวเอง ลงมือทำเอง อาหารจึงมีรสชาติ อร่อย และน่าภูมิใจที่ตนได้ทำเอง เป็นการช่วยตนเอง โครงการพัฒนาสมัยนี้มีรูปแบบคล้ายๆ กับการไปซื้อ อาหารสำเร็จรูปมาทาน ในรูปของการจ้างผู้เชี่ยวชาญ เปิดประตูให้บริษัทรับเหมาไปทำ แทนการทำเองและ ช่วยตนเอง ถ้าหากโครงการนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญทำให้หมด เสียแล้ว การช่วยตนเองจะอยู่ตรงไหนและอย่างไร

๓. การเลี้ยงตนเอง (Self-Sufficiency) เป็น บันไดขั้นที่สาม บันไดขั้นนี้ค่อนข้างยาก ใช้เวลายาวนานพอสมควร และต้องใช้ความสามารถด้านการจัดการ และการบริหารเสริมอย่างเต็มที่ เป้าหมายของบันไดขั้น นี้มุ่งเน้นที่จะให้เกิดผลผลิต หรือส่วนเกินเป็นกำไรที่ คุ่มทุน แต่ถ้ากำไรมากอยู่ข้างยั้งดี เพราะจะได้เป็นทุน เก็บสะสมไว้ คนที่จะก้าวมาสู่บันไดขั้นนี้ได้ต้องใช้เวลา ๓-๕ ปี ยกเว้นนักธุรกิจที่มีทุนและมีแผนอยู่ก่อนแล้ว เท่านั้น ประสบการณ์ของคนชนบท บันไดขั้นนี้แทบต้อง ล้มลุกคลุกคลาน เพราะมักจะพลาดท่าเสียที่แก่ผู้ที่ไม่แสวง หาประโยชน์เสมอ

การเลี้ยงตนเองขณะนี้ ถ้าจะเปรียบเทียบไม่เป็น

เพียงการเข้าครัวทำอาหารเท่านั้นเอง แต่จะต้องลงลึก ไปถึงการปลูก การเลี้ยง การบำรุงรักษา และเอาใจ ใส่ผลผลิตเป็นอย่างดี ก่อนที่จะมาเป็นอาหารรับประทาน ได้ คนส่วนใหญ่ไม่มีความอดทนถึงเพียงนั้น ส่วน มากจะใช้แบบสูกเอาเผากิน โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพและ ปริมาณที่ต้องการอย่างถูกต้อง

ดังนั้น การจะช่วยให้คนชนบทเข้าสู่ขั้นนี้ได้ ต้อง ให้การสนับสนุนทั้งด้านการศึกษา, วางแผน และให้คำ ปรึกษา อยู่ตลอดเวลาก่อนที่จะพวกเขาจะเลี้ยงตนเองได้

๔. การปลดตนเอง (Self-Liberation) เป็น บันไดขั้นที่สี่ของการพัฒนาการพึ่งพาตนเอง เพราะคน ใดก็ตามที่สามารถปลดตนเองจากหนี้สิน จากผู้บงการ เบื้องหลัง และจากเงื่อนไขข้อผูกมัดต่าง ๆ ได้ ถือว่า สามารถพึ่งพาตนเองให้รอดพ้นปากเหยี่ยวปากกามาได้ แล้ว ย่อมมีอิสระแก่ตนเอง และมีเสรีภาพทัดเทียมผู้ อื่นได้อย่างมีศักดิ์ศรี จะคิดจะทำอะไรที่เป็นตนเองได้ อย่างดี ถือเป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของการพัฒนาการ พึ่งพาตนเองรูปแบบหนึ่ง

๕. การช่วยผู้อื่น (Self-Contribution) เป็น มาตรฐานวัดความสำเร็จของการพัฒนาการพึ่งพาตนเอง ที่ เห็นชัด โครงการพัฒนาหลายโครงการ สามารถช่วยให้ สมาชิกปลดตนเองแล้วก็ตาม แต่ถ้าผู้หนึ่งไม่มีน้ำใจเอื้อ เพื่อไปช่วยคนข้างเคียงที่ด้อยกว่าได้แล้ว ก็ยังถือว่าเป็นการตกต่ำของโครงการนั้น เพราะถือว่าเพิ่มความ เห็นแก่ตัวมากขึ้นเท่านั้น ตรงข้ามแนวการพัฒนาการพึ่ง พาดตนเองของคนนั้น จะชีวิตความสำเร็จกันได้ตรงที่คนที่ ได้รับการพัฒนาแล้วสามารถช่วยเหลือคนอื่นต่อไปได้ อย่างดี

อย่างไรก็ตาม **แนวการพัฒนาการพึ่งพาตนเอง** ทั้ง ๕ ขั้นตอนนี้เป็นเพียงบทสรุปของคนยากจน คนที่ ถูกทอดทิ้ง คนที่ถูกเอาเปรียบจากสังคมมาก่อน และ พวกเขา กำลังทำทนายทพิสูจน์ทั้ง ๕ ขั้นตอน อย่าง หัวปักหัวปำ ไม่วันนี้ก็วันหน้า พวกเขาคงวิ่งถึงเส้นชัย นั้นด้วยความปีติยินดีภาคภูมิใจและอย่างมีศักดิ์ศรี

อย่างไรก็ตามกลุ่มต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ในแต่ ละหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มักจะทำด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ

กองทุนพัฒนาหมู่บ้านในความหมายน่าจะเกิดจากกองทุนเฉพาะหลาย ๆ กองทุนรวมกันแต่ละสาขาจัดตั้งเป็นกองทุนใหญ่ ดำเนินการให้ครบวงจร ในการที่ระดมทุนระดมคนของท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคนและชุมชนอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาแบบพึ่งตนเองตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

๒. การศึกษาเบื้องต้น

เพื่อเป็นการสนับสนุนแนวคิดในการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จึงได้มีการทำการศึกษเบื้องต้น เพื่อเป็นการวัดศักยภาพของประชาชน รวมทั้งแนวคิดทัศนคติ ความคิดเห็นต่าง ๆ จากผู้ที่รับผิดชอบกองทุนที่มีอยู่แล้ว และในกลุ่มประชาชนที่ยังไม่ได้รับผิดชอบมาก่อนเป็นตัวแบบ (Model) วิธีการศึกษาก็โดยการสัมภาษณ์จากคณะกรรมการกองทุน การสังเกต การขอรายละเอียดจากเอกสารบางอย่าง และการสัมภาษณ์ประชาชนที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก ซึ่งกลุ่มที่ทำการศึกษได้แก่

๑. กลุ่มกองทุนบ้านแม่กิง หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่จัดกองทุนอื่น ๆ แล้ว จำนวน ๕ กองทุน คือ กองทุนยา กองทุนบัตรสุขภาพ กองทุนโภชนาการ กองทุนสหกรณ์ร้านค้า และกองทุนสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม

๒. กลุ่มกองทุนนอกประสงค์บ้านปลูกาเซีย หมู่ที่ ๔ ตำบลกลอ้า อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นหมู่บ้านที่จัดตั้งกองทุนโดยได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากองค์การอนามัยโลก มีกองทุน ๒ กองทุน คือ กองทุนสุขาภิบาลและกองทุนโภชนาการ

ผลจากการศึกษา พบว่ากองทุนที่ดำเนินการอยู่แล้วในแต่ละหมู่บ้าน ในแต่ละกองทุนจะดำเนินการแต่ละกองทุนเป็นเอกเทศเฉพาะเรื่อง ถ้าจะนำกองทุนทั้งหมดมารวมกันภายใต้คณะกรรมการบริหารชุดเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานกองทุนครบวงจร และมีความเกี่ยวพันกับการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง สามารถดำเนินการได้ และคณะกรรมการเองก็มีความปรารถนาที่จะดำเนินในลักษณะดังกล่าวด้วย เพราะ



จะทำให้กองทุนเข้มแข็งขึ้น มีกองทุนย่อย ๆ หลาย ๆ กิจกรรม สมาชิกสามารถเข้าบริหารกองทุนย่อยได้ตามความสามารถและทั่วถึง และโดยเฉพาะนำไปสู่แนวทางที่เกี่ยวกับกองทุนพัฒนาชนบท เพื่อให้การสนับสนุนทุนแก่กองทุนเฉพาะกิจได้*

ในส่วนของตัวแปรที่เกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุน พบว่ามีทั้งหมด ๘ ตัวแปรด้วยกันตามลำดับความสำคัญ เช่น ความสนใจของผู้นำที่สนใจเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนและความเชื่อที่ประชาชนมีต่อผู้นำ เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่สภาพของว่างทางเศรษฐกิจที่ไม่ห่างกันมากนักระหว่างคนรวย คนจน ส่วนตัวแปรอื่น ๆ จะมีผลลดหลั่นเป็นลำดับตามตารางที่ ๑

ในตัวแปรตั้งแต่ลำดับที่ ๑-๔ นับว่ามีความสำคัญมาก แต่ตัวแปรลำดับที่ ๕-๘ อาจจะสลับสับเปลี่ยนกันได้ และจากการพิจารณาตัวแปรเหล่านี้ พบว่าในหมู่บ้านที่ยังไม่สามารถจัดตั้งกองทุนได้ ประเด็นความสำคัญอยู่ที่ผู้นำหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านที่

*รายละเอียดของกองทุนพัฒนาชนบท ศึกษารายละเอียดได้จากกองทุนพัฒนาชนบท ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี้ กรุงเทพฯ 2529

ให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้งกองทุนน้อยกว่าความสนใจในการพัฒนาด้านอื่น ๆ ซึ่งเมื่อผู้นำที่มึความสนใจมากก็พยายามผลักดันเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุน และประชาชนจะให้ความร่วมมือในที่สุด

จากการสัมภาษณ์ประชาชน พบว่าแนวทางการส่งเสริมในเรื่องการจัดตั้งกองทุนในหมู่บ้าน เสร้เหมือนกับ การปลูกต้นไม้ ซึ่งกรรมวิธีในการปลูกนั้นเป็นเรื่องง่าย แต่การที่จะบำรุงรักษาต้นไม้ให้มีความเจริญงอกงามเป็น เรื่องที่ต้องกระทำต่อเนื่องกันเป็นเรื่องยากพอสมควร เช่นเดียวกับการจัดตั้งกองทุน การดำเนินการจัดตั้ง สามารถทำได้โดยเร็ว แต่วิธีการที่จะทำให้กองทุนดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องค่อนข้างจะมีปัญหา ในหลาย ๆ แห่ง และพบว่าในหมู่บ้านที่ยังจัดตั้งกองทุนไม่ได้ เพราะผู้นำหมู่บ้านไม่สนใจในกิจกรรมดังกล่าวนี้เอง สำหรับรูปแบบของกองทุนนั้น คงไม่มีปัญหาในระยะแรก อาจจะไม่สมบูรณ์แต่สามารถพัฒนาได้ในโอกาสต่อไป และ

จากการตรวจสอบกับข้อมูล ศปช. ๒๐๒ อ. พบว่าหมู่บ้านดังกล่าวส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นหมู่บ้านที่มีสภาพปานกลาง และ ล้าหลัง ซึ่งต่างกับหมู่บ้านที่ก้าวหน้า อันเป็นการแสดงความพร้อมของหมู่บ้านค่อนข้างสูง การจัดตั้งกองทุนคงมีโอกาสจัดตั้งได้สำเร็จ และรวดเร็วกว่า

แนวทางในการส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนในหมู่บ้านเหล่านี้ ได้ศึกษาพบว่า ควรให้ความรู้แก่ผู้นำอย่างชัดเจน ซึ่งประเด็นให้ทราบถึงข้อดีของกองทุนหมู่บ้านที่จะส่งผลต่อการพัฒนาความเป็นอยู่ของญาติพี่น้อง ลูกหลานในหมู่บ้านของเขาเอง เช่น การสร้างความเข้มแข็งในระบบการเงินในหมู่บ้าน การนำผลจากกิจการของกองทุนไปพัฒนาหมู่บ้านในกิจกรรมการพัฒนาด้านอื่น ๆ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่บ้านในระบบการแบ่งภาระความทุกข์ยากร่วมกัน หรือโดยเฉพาะกองทุนเฉพาะกิจที่มีการบริหารที่เข้มแข็ง จะได้

ตารางที่ ๑

แสดงตัวแปรที่เกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จำแนกตามลำดับความสำคัญ

ลำดับที่ (เรียงตามความสำคัญ)	ชื่อตัวแปร
๑	ความสนใจของผู้นำที่สนใจเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุน และความเชื่อที่ประชาชนมีต่อผู้นำ
๒	สภาพช่องว่างทางเศรษฐกิจที่ไม่ห่างกันมากนักระหว่างคนรวยกับคนจนในหมู่บ้าน
๓	ความเข้าใจที่แท้จริงหรือความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุน
๔	ยุทธวิธีในการเตรียมชุมชน และการกระตุ้น
๕	ความพร้อมของสถานที่สำหรับการจัดตั้งกองทุน
๖	สภาพชุมชน และระยะทางที่ห่างจากชุมชนที่เจริญ ถ้าไกลมาก โอกาสจัดตั้งกองทุนได้ดีและเร็วกว่า
๗	รูปแบบของกองทุน ที่ควรเรียบง่ายและยืดหยุ่นได้
๘	ปัจจัยอื่น ๆ เช่น การเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ, ลักษณะของกองทุนที่เอื้อประโยชน์ใกล้ตัวกับประชาชน จำนวนร้านค้าเอกชนในหมู่บ้าน เป็นต้น

รับการสนับสนุนด้านการเงินตามเงื่อนไขของกองทุนพัฒนาชนบท ซึ่งรัฐบาลได้ตั้งงบประมาณเพื่อการนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ จำนวนเงิน ๒๐ ล้านบาท หรือสี่ประเด็น ความสำคัญของเงินทุนเพื่อการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางที่ให้ประชาชนหลุดพ้นจากสภาพความยากจนที่รวมไปถึงจนใจจนเงินจนความรู้ และสามารถปรับเปลี่ยนไปสู่ความมั่งมีได้ในที่สุด การให้ความรู้เหล่านี้จะทำในรูปอบรมชี้แจง หรือการให้คณะกรรมการหมู่บ้านจัดทำหรือสร้างโครงการพัฒนาขึ้นมา เสนอต่อคณะกรรมการสภาตำบล เสนอต่ออำเภอ จังหวัด เพื่อพิจารณาให้การสนับสนุนต่อไป

ในด้านเงินทุน พบว่า มีปัญหาด้านการเงิน ดังนั้นแนวทางการจัดกองทุนพัฒนาหมู่บ้านที่ราษฎรยากจน มีการศึกษาต่ำ ควรเริ่มจากสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ส่งเสริมให้เกิดสิ่งจะขึ้นมาก่อน พร้อมทั้งให้การศึกษากับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวิถีทางของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านที่จะมีโอกาสและส่วนช่วยแบ่งเบาภาระทุกข์ยากของเพื่อน ญาติพี่น้องร่วมชุมชน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาโดยส่วนรวม พบว่า ทุกๆ กองทุน ก็มุ่งหวังจะพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง หากจะมีการรวมกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านภายใต้คณะกรรมการชุดหนึ่งเป็นคณะกรรมการบริหาร และมีคณะกรรมการที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำชี้แนะถึงผลดีในการที่จะรวมกองทุนต่างๆ เข้ามาอยู่ภายใต้การบริหารคณะกรรมการชุดเดียว ซึ่งกรรมการชุดดังกล่าว น่าจะประกอบด้วย ประธาน หรือ รองประธานของแต่ละกองทุนย่อย และกองทุนย่อยก็สามารถดำเนินการได้อย่างอิสระ แต่การรวมกันดังกล่าวจะช่วยให้เห็นทิศทางพัฒนา และพลังมวลชนในหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ครบวงจรอีกด้วย แต่ต้องทำความเข้าใจแก่ประชาชนที่เป็นเจ้าของกองทุนให้ชัดเจน และต่อเนื่อง และค่อนข้างจะใช้เวลาามาก พร้อมทั้งมีตัวอย่างของหมู่บ้านที่ประสบผลสำเร็จในเชิงดังกล่าวให้ประชาชนได้ศึกษาเพื่อให้เกิดการยอมรับได้

๓. การดำเนินการทดลอง

เนื่องจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้านหรือกองทุนในรูปแบบ

แบบอื่นที่จัดตั้งขึ้นโดยประชาชนหรือองค์กรประชาชนเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยระดมทุนในระดับท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาหรือยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้เป็นแนวทางของการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้และความคิดริเริ่มในการประกอบการค้า ใช้หลักความสามัคคี ไม่แสวงหากำไร การเสียสละและความเป็นประชาธิปไตย อันเป็นแนวทางของการจัดทำให้ลักษณะสหกรณ์ระดับหมู่บ้าน ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญและได้กำหนดเป็นนโยบายที่จะส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านให้แพร่หลาย และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากกรณีที่คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติได้กำหนดเป็นนโยบายในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน ตลอดจนได้กำหนดงบประมาณไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อให้กองทุนที่จัดตั้งขึ้นได้กู้ยืมไปเพื่อขยายกิจการอีกด้วย การทดลองดำเนินการในรูปแบบสหกรณ์เล็กๆ หรือกองทุนเล็กๆ น่าจะได้เริ่มทำกันอย่างจริงจังในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ไปในตัวด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะการเรียนรู้โดยการทดลองเป็นประสบการณ์ตรงที่ประชาชนหรือสมาชิกกองทุนได้เรียนรู้อย่างทั่วถึง

๔. รูปแบบของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

การจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเงื่อนไขที่สำคัญคือ การเตรียมชุมชน และการเสนอรูปแบบของกองทุนให้ประชาชนเข้าใจยอมรับและพร้อมที่จะปฏิบัติด้วยความเต็มใจ รูปแบบควรมีหลักเกณฑ์และง่ายต่อการปฏิบัติ ในขั้นแรกควรให้ประชาชนเสนอหลักเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาก่อน แล้วปรับใช้ให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์หรือรูปแบบของกองทุนก็ได้ หรือจะเสนอรูปแบบก่อนแล้วให้เขาพิจารณาเลือกหลักเกณฑ์อันใดปฏิบัติได้และมีประโยชน์จริง ๆ ต่อกองทุน และโดยเฉพาะเงื่อนไขของเวลาจัดตั้งกองทุนก็ควรให้เป็นไปตามสภาพความพร้อมของชุมชนด้วย

๑. การบริหารกองทุน

๑.๑ ตั้งคณะกรรมการบริหารงานกองทุน เมื่อราษฎรในหมู่บ้านได้สมัครเป็นสมาชิกกองทุนพัฒนา

หมู่บ้านแล้ว ให้ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นประธานกองทุนพัฒนาหมู่บ้านโดยตำแหน่งเป็นผู้นัดประชุมสมาชิกทั้งหมด เพื่อดำเนินการเลือกตั้งกรรมการบริหารกองทุน โดยมีกรรมการระดับอำเภอเป็นที่ปรึกษา ผู้ที่จะเป็นกรรมการบริหารกองทุนนี้จะต้องเป็นสมาชิกที่ได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุม โดยมีการเสนอชื่อ การรับรอง และออกเสียงลงคะแนน เพื่อเลือกผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการ นายทะเบียน และเหรัญญิก และให้กรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งมานั่งอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๑ ปี และปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่กำหนดไว้ในแต่ละหน้าที่เมื่อเลือกตั้งแล้วให้นำเสนอประธานกองทุนของหมู่บ้านแต่งตั้งให้เป็นกรรมการต่อไป

กองทุนพัฒนาหมู่บ้านในระยะเริ่มแรกของแต่ละแห่งนั้น กำหนดให้มีกิจการร้านค้าดำเนินด้วยทุกแห่ง ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงและต่อเนื่องของกองทุน และหากกิจการร้านค้าดำเนินไปได้ด้วยดี ก็จะขยายกิจการดำเนินงานของกองทุนออกไปอีก ส่วนจะทำกิจการใดเพิ่มขึ้นนั้นให้อยู่ในดุลยพินิจของกรรมการบริหารกองทุนเป็นผู้พิจารณา เช่น อาจทำการเลี้ยงปลา เลี้ยงหมู หรือทำกิจการโรงสีข้าว เป็นต้น ส่วนทุนในการดำเนินการเพื่อขยายกิจการนั้น อาจขอรับการสนับสนุนจาก กพช. ในกรณีที่กองทุนได้ขยายกิจการดำเนินงานออกเป็นหลาย ๆ กิจการนั้น จะทำให้สมาชิกของกองทุน

มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับการบริหารกิจการเป็นสำคัญ และไม่ว่ากองทุนจะมีกิจการมากน้อยเพียงไรก็ตาม จะต้องมีการบริหารและการจัดการธุรกิจของแต่ละกองทุนอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือมีความคล่องตัวและมีระบบในการควบคุมกันเองโดยไม่ให้มีการรั่วไหลหรือเกิดความเสียหายขึ้นได้

กิจการหลักของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ ร้านค้าของกองทุนซึ่งถือว่าเป็นกิจการที่สำคัญที่จะทำให้กองทุนมีดอกผลงอกเงยและสามารถขยายกิจการอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้อีก การบริหารกิจการร้านค้าของกองทุนนั้น ให้ถือองค์ที่ปรากฏในแผนปฏิบัติการบริหารกองทุนในหน้า ๑๗ เป็นสำคัญ โดยกำหนดให้ผู้จัดการร้านค้ามีบทบาทเป็นอย่างมากในการบริหารและควบคุม ติดตามให้การดำเนินงานร้านค้าเป็นไปตามขั้นตอนและเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ผู้จัดการร้านค้านั้นควรมีอำนาจและอิสระในการบริหารพอสมควร เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและเป็นผลดีต่อการดำเนินกิจการของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ส่วนการบริหารกิจการร้านค้าของกองทุนยังเปิดโอกาสให้สมาชิกของกองทุนเข้ามาร่วมบริหารดำเนินการ และควบคุมกิจการกันเองทั้งสิ้น โดยไม่ต้องจ้างบุคคลอื่นที่มีได้เป็นสมาชิกของกองทุนให้เข้ามาดำเนินการเลย กล่าวคือ ในแต่ละวันผู้จัดการร้านค้าของกองทุนจะได้กำหนดเวรเพื่อให้สมาชิกของกองทุนได้เข้ามาทำหน้าที่ต่าง ๆ นับตั้งแต่เป็นกรรมการซื้อสินค้า ตรวจสอบรับสินค้า กรรมการขาย และกรรมการฝ่ายตรวจรายวันวันละ ๗-๑๐ คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของร้านค้า ในจำนวนนี้มีกรรมการฝ่ายขายวันละประมาณ ๑-๒ คนเท่านั้น ที่จะต้องทำงานเต็มวัน นอกนั้นจะทำงานเป็นช่วง ๆ เช่น กรรมการตรวจสอบรายวัน ก็จะทำงานหลังจากที่ร้านค้าปิดบริการขายในแต่ละวันประมาณ ๑ ชั่วโมงเท่านั้น ส่วนคำตอบแทนของกรรมการบริหารต่าง ๆ นี้ ปกติกองทุนต่าง ๆ จะตั้งไว้ประมาณ ๒๐% ของกำไรทั้งหมด และจะแบ่งให้กรรมการทุกคนโดยเท่า ๆ กัน

๑.๒ กำหนดระเบียบกองทุน ให้กรรมการบริหารงานกองทุนจัดทำระเบียบข้อบังคับของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน



บ้าน เพื่อเป็นกฎหรือข้อบังคับ กำหนดบทบาทและแนวทางปฏิบัติแก่สมาชิกและคณะกรรมการดำเนินงานระเบียบข้อบังคับดังกล่าวนี้จะมีผลใช้ได้ต่อเมื่อผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมของสมาชิกกองทุนแล้ว และระเบียบข้อบังคับของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านนี้จะต้องไม่ขัดกับระเบียบข้อบังคับว่าด้วยกองทุนพัฒนาหมู่บ้านของจังหวัด และระเบียบกองทุนพัฒนาชนบทแห่งชาติด้วย

๑.๓ การรวบรวมหุ้น ให้เหรียญเป็นเจ้าจัดทำบัญชีรับผิดชอบรวบรวมค่าหุ้นจากสมาชิกที่แสดงความจำนงไว้ พร้อมทั้งออกไปเสร็จรับเงินเพื่อเป็นหลักฐานให้ด้วย การรวบรวมเงินค่าหุ้น ระยะเวลาในการชำระค่าหุ้นอาจใช้เวลา ๑-๒ เดือน หรือตามที่กรรมการบริหารงานกองทุนเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกที่ขัดสนทุนทรัพย์ได้ชวนขยหาเงินมาเป็นค่าหุ้นตามกำหนดได้

๑.๔ การจัดหาสถานที่ดำเนินการ เมื่อรวบรวมค่าหุ้นได้เป็นจำนวนพอสมควรแล้ว ให้คณะกรรมการดำเนินการจัดหาสถานที่ทำการ (ตั้งเป็นร้านค้า) ซึ่งอาจเริ่มต้นจากสถานที่ดำเนินการชั่วคราวก่อน ซึ่งทำได้โดยการขอเช่าห้องหรืออาศัยได้ฤกษ์บ้านของสมาชิกคนใดคนหนึ่งเพื่อทำเป็นร้านค้าหรือสำนักงานชั่วคราวก็ได้ และเมื่อกองทุนได้พัฒนาเป็นปีกแผ่นและมั่นคงแล้ว จึงอาจหาสถานที่ถาวรเพื่อดำเนินการของกองทุนได้ต่อไป

๑.๕ การซื้อสินค้า การซื้อสินค้าเข้าร้านนั้นเป็นภารกิจของกรรมการฝ่ายจัดซื้อสินค้า โดยให้ทำการสำรวจความต้องการของราษฎรในหมู่บ้านว่ามีความต้องการสินค้าประเภทใดบ้าง ตลอดจนปริมาณความต้องการหรืออัตราการบริโภคและอุปโภคสินค้าแต่ละชนิดเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่ต้องซื้อของเข้าร้านมากเกินไปในแต่ละครั้ง และก่อนซื้อสินค้าเพื่อนำมาขายในร้านค้าของกองทุนนั้น ให้คณะกรรมการสอบราคาสินค้าจากร้านค้าต่างๆ อย่างน้อย ๕ ร้านก่อนเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วจึงเลือกซื้อสินค้าจากร้านที่ขายถูกที่สุดในสินค้าชนิดและขนาดเดียวกัน

๑.๖ การตรวจรับสินค้า เมื่อซื้อสินค้ามาแล้ว

ก่อนที่จะนำไปวางขายจะต้องผ่านการตรวจรับจากกรรมการตรวจรับสินค้าทุกครั้งไป ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องในด้าน ชนิด จำนวน และขนาด ตลอดจนราคาของสินค้าที่ซื้อมา

๑.๗ การขาย หน้าที่ในการจำหน่ายสินค้าในแต่ละวันนั้นเป็นของกรรมการฝ่ายขาย โดยให้แบ่งกรรมการฝ่ายขายออกเป็นเวร ๆ ละ ๑-๒ คน โดยจัดประมาณ ๑๐-๑๕ เวน หรือมากกว่านี้ตามความเหมาะสม เพื่อผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาทำหน้าที่ขายสินค้าของร้านกองทุน และในการขายทุกครั้งจะต้องลงบัญชีไว้เป็นหลักฐานทันที ถ้าเงินขาดบัญชีก็ให้กรรมการขายแต่ละวันเป็นผู้รับผิดชอบ ราคาสินค้าแต่ละชนิดนั้นให้ผู้จัดการและกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เป็นผู้กำหนดราคาขึ้นตามความเหมาะสมและตีตราค่าให้สมาชิกทราบโดยชัดเจน ส่วนราคานั้นไม่ควรกำหนดให้สูงกว่าร้านค้าทั่ว ๆ ไป ตามปกติแล้วควรกำหนดกำไรไว้เพียงร้อยละ ๕-๒๐ ของราคาสินค้าก็พอแล้ว

๑.๘ การตรวจสอบรายวัน การตรวจสอบสินค้าที่เหลือในร้านรายวันเป็นหัวใจและมีความสำคัญกว่าการดำเนินการขั้นอื่น ๆ ทั้งหมด โดยกำหนดให้กรรมการฝ่ายตรวจสอบสินค้ารายวันทำการตรวจสอบสินค้าประมาณคนละ ๒๐-๔๐ รายการ โดยให้แต่ละคนถือบัญชีสินค้าที่ตนเองรับผิดชอบเพื่อตรวจดูยอดการขายและตรวจสอบสินค้าที่เหลือ ตลอดจนตรวจรับเงินที่ขายได้ในแต่ละวันว่าถูกต้องหรือไม่ แล้วจึงนำเงินดังกล่าวมอบให้เหรียญดำเนินการต่อไป

๑.๙ การเก็บรักษาเงิน การเก็บรักษาเงินนั้นให้เหรียญเป็นผู้เก็บรักษา โดยให้ทำบัญชีคุมเงิน ๒ ชุด ชุดหนึ่งอยู่ที่ผู้จัดการ อีกชุดหนึ่งอยู่ที่เหรียญ ทั้งนี้เพื่อจะสามารถตรวจสอบรายรับ-รายจ่ายให้ถูกต้องตรงกันได้ตลอดเวลา

๒. การส่งเสริมความรู้แก่สมาชิก

เพื่อให้การดำเนินงานของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง จึงส่งเสริมและกำหนดสิทธิ บทบาท และหน้าที่ ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกองทุนพัฒนาหมู่บ้านดังต่อไปนี้



๒.๑ สมาชิกกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ให้มีสิทธิ บทบาท และหน้าที่ ดังต่อไปนี้

สิทธิของสมาชิก

๒.๑.๑ มีสิทธิเข้าประชุมใหญ่ หรือมีสิทธิเข้าชื่อ เรียกประชุมใหญ่เพื่อเสนอความคิดเห็นหรือออกเสียง ลงคะแนนในเรื่อง

ก. กำหนดนโยบาย เสนอความคิดเห็น แนะนำ ปรับปรุงการดำเนินงานของกองทุน

ข. แก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับและเพิ่มเติมระเบียบ ของกองทุน

ค. ควบคุมดูแลคณะกรรมการกองทุนให้ปฏิบัติ หน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

๒.๑.๒. มีสิทธิได้รับเลือกเป็นกรรมการหรือผู้จัด การและกรรมการดำเนินงาน

๒.๑.๓. มีสิทธิสอบถามกิจการและออกข้อบังคับ ระเบียบ รวมทั้งรายงานกิจการ งบดุล ของกองทุน และเอกสารต่าง ๆ ของตนเองกับกองทุน

๒.๑.๔. มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน

๒.๑.๕. มีสิทธิใช้บริการของกองทุน เช่น

ก. สั่งและชื่อของใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีพ

ข. ขายผลิตภัณฑ์ให้แก่กองทุน

ค. รับผลประโยชน์และบริการอื่น ๆ ที่จัดให้มี และดำเนินการโดยกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

๒.๒ หน้าที่ของสมาชิก

๒.๒.๑ ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและมติของ ที่ประชุม

๒.๒.๒ เข้าร่วมประชุมใหญ่ทุกครั้ง

๒.๒.๓ อุดหนุนหรือทำธุรกิจของกองทุนอย่าง สม่ำเสมอ

๒.๒.๔ มีความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่สมาชิก เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

๒.๓ ประธานกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ประธาน ให้กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน โดยตำแหน่ง ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบัน เพราะการจัดทำแผน พัฒนาหมู่บ้าน การพิจารณาแผนงาน ตลอดจนการ ประสานกับหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องนั้น มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านของแต่ละท้องถิ่นเป็นหลักอยู่แล้ว นอกจากนี้ กองทุนพัฒนาหมู่บ้านตามหลักการนี้ยังม ีการกำหนดให้มีการแบ่งกำไรไว้ส่วนหนึ่งเป็นงบประมาณ ในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยให้กรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้พิจารณาใช้เงินดังกล่าวนี้ด้วย การให้กำนันหรือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานของกองทุนโดยตำแหน่งนั้น เท่ากับเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทั้งสองให้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดอีกด้วย ประธาน กองทุนพัฒนาหมู่บ้านมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไป คือ

๒.๓.๑ เป็นประธานในที่ประชุม

๒.๓.๒ ลงลายมือชื่อในเอกสารต่าง ๆ ตามที่ก่า หนดในข้อบังคับ

๒.๓.๓ ควบคุม ดูแล การดำเนินงานทั่วไปของ กองทุนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๒.๓.๔ ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการ มอบหมาย

๒.๓.๕ ลงชื่อในเอกสารการเงินของกองทุน

๒.๔ ผู้จัดการกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ผู้จัดการ เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อกองทุนมาก ต้องเลือกบุคคลที่มีความคิดริเริ่ม เฉลียวฉลาด มีความ

สามารถในการค้า รู้และเข้าใจระบบบัญชีของกองทุน กองทุนจะเจริญก้าวหน้าช้าหรือเร็วส่วนหนึ่งอยู่ที่ฝีมือของผู้จัดการนี้เอง หน้าที่และบทบาทของผู้จัดการกองทุนมีดังนี้

๒.๔.๑ ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายหรือมติของคณะกรรมการบริหารในขอบเขตวัตถุประสงค์ของกองทุน

๒.๔.๒ รวบรวมเอกสารรายงานต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นงานสารบรรณ งานประชาสัมพันธ์ และงานทะเบียน

๒.๔.๓ รับผิดชอบในการจัดเตรียมเอกสารชี้แจงกิจการของกองทุนในการประชุม

๒.๔.๔ ช่วยปฏิบัติงานในหน้าที่ของทนายฎีกหรือกรรมการที่ได้รับมอบหมายให้ช่วยรับผิดชอบเกี่ยวกับการเงินของกองทุน

๒.๔.๕ ลงชื่อในเช็คและเอกสารของกองทุน

๒.๔.๖ ควบคุมการรับ-จ่าย เก็บรักษาเงินของกองทุนภายในอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๒.๔.๗ ดูแลการลงบัญชี การตรวจบัญชีของกองทุนให้ถูกต้อง

๒.๔.๘ ดูแลสวัสดิศรัภณ์แห่งของกองทุนให้อยู่ในสภาพที่ดีไว้การได้

๒.๔.๙ ควบคุมดูแลการดำเนินงานของคณะกรรมการต่าง ๆ ให้ปฏิบัติงานไปด้วยความเรียบร้อย

๒.๔.๑๐ ติดต่oprสานงานกับหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับกองทุน

๒.๕ ผู้ช่วยผู้จัดการกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

เนื่องจากงานในหน้าที่ผู้จัดการเป็นงานที่ต้องปฏิบัติในวงกว้าง มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและมีความรับผิดชอบสูง จึงสมควรให้มีผู้ช่วยผู้จัดการ ๑ หรือ ๒ คน แล้วแต่จำนวนกิจการ ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้จัดการในการบริหารงานของกองทุนทั้งหมด หรืองานใดงานหนึ่งที่ได้รับมอบหมายในบทบาทหน้าที่ของผู้จัดการ การตั้งตำแหน่งผู้ช่วยผู้จัดการนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะกองทุนของหมู่บ้านที่เปิดดำเนินการอย่างอื่นนอกเหนือจากร้านค้า เช่น มีกิจการ

โรงสีข้าว บ่อเลี้ยงปลา และอื่น ๆ ด้วย เป็นต้น

๒.๖ คณะกรรมการซื้อสินค้า

ให้มีคณะกรรมการซื้อสินค้าประมาณ 2-3 คน มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

๒.๖.๑ รับผิดชอบนำเงินจากกองทุนไปซื้อสินค้าจากร้านขายสินค้า จากแหล่งผลิตสินค้า หรือจากสมาชิก ซึ่งคณะกรรมการได้ทำการสอบราคาสินค้าแล้ว มาขายในร้านค้าของกองทุน

๒.๖.๒ ทำบัญชีสินค้าที่ซื้อ หรือรวบรวมเอกสารใบเสร็จรับเงินให้คณะกรรมการตรวจสอบ ตรวจรับสินค้า

๒.๖.๓ ในการซื้อสินค้าแต่ละครั้ง ให้ใช้เงินกองทุนเป็นค่าพาหนะและค่าอาหารไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ในระเบียบของกองทุน

๒.๖.๔ สำรวจความต้องการซื้อสินค้าของราษฎรในหมู่บ้าน ตลอดจนหาปริมาณความต้องการในสินค้าแต่ละชนิดด้วย

๒.๗ คณะกรรมการตรวจรับสินค้า

ให้มีคณะกรรมการตรวจรับสินค้าประมาณ ๒-๓ คน มีบทบาทดังนี้

๒.๗.๑ ตรวจรับสินค้าที่กรรมการจัดซื้อในทันทีที่สินค้าถึงกองทุน โดยตรวจให้ถูกต้องเกี่ยวกับ

ก. จำนวนสินค้า

ข. ชนิดของสินค้า

ค. ขนาดของสินค้า

ง. ราคาสินค้า

๒.๗.๒ จัดทำบัญชีตรวจรับสินค้าให้ถูกต้องทุกครั้ง ถ้าไม่ถูกต้องตามใบส่งสินค้าให้กรรมการตรวจรับทักท้วงเพื่อแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป

๒.๗.๓ มอบหมายสินค้าที่ตรวจรับถูกต้องแล้วให้กรรมการที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป

๒.๘ กรรมการตรวจสอบเงินที่รายวัน

กรรมการตรวจสอบสินค้ารายวันของแต่ละกองทุนจะมีที่คั่นข้อมแมแล้วแต่สินค้าในกองทุนว่าจะมีมากหรือน้อยแค่ไหน โดยกรรมการข่งสินค้าประมาณ ๒๐-๔๐ รายการต่อกรรมการตรวจสอบสินค้า ๑ คน

กรรมการตรวจสอบสินค้าที่เหลือในวันรายวัน มีบทบาทหน้าที่ดังนี้

๒.๘.๑ ตรวจสอบบัญชีขาย เงินที่ขายได้ และ สินค้าที่เหลือทุกวันหลังจากที่เลิกขายในแต่ละวัน

๒.๘.๒ หากเงินขาดบัญชี ไม่ตรงบัญชี หรือ สินค้าคงเหลือไม่ตรงบัญชีในแต่ละวัน ให้มีสิทธิทักท้วง กรรมการขายรายวันวันนั้น ๆ และรายงานผู้จัดการเพื่อ พิจารณา

๒.๘.๓ ควบคุมจำนวนสินค้าที่ขายในรายการที่ รับผิดชอบ มีสิทธิสั่งซื้อสินค้าเพิ่มเติมเมื่อสินค้าจะหมด ลง หรือส่งสินค้าเปลี่ยนคืนร้านเมื่อสินค้าเสื่อมคุณภาพ

๒.๘.๔ จัดวางระบบการวางสินค้าให้เป็นระเบียบ ตลอดจนดูแลความสะอาดของร้านค้าในแต่ละวันด้วย

๒.๙ กรรมการขายสินค้า

กรรมการขายสินค้ามีหลายคน บางหมู่บ้านซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ให้สมาชิกทุกคนเป็นกรรมการทั้งหมด การขายให้รับผิดชอบเป็นเวร ๆ ละ ๑-๒ คน มีบทบาทดังนี้

๒.๙.๑ รับผิดชอบการขายสินค้าทั้งขายปลีกและ ขายส่ง ให้แก่สมาชิกและประชาชนทั่วไปตามราคา ที่กำหนด

๒.๙.๒ ลงบัญชีขายทุกครั้งที่มีการขาย ปิดบัญชี ทุกวันเมื่อสิ้นสุดการขายและพร้อมที่จะให้กรรมการ ตรวจสอบรายวันตรวจสอบบัญชี เงินที่ขายได้สินค้าที่ เหลือในเวลาที่กำหนด (ส่วนมากกำหนดเวลา ๑๙.๐๐- ๒๐.๐๐ น.)

๒.๙.๓ รับผิดชอบเงินที่ขายได้ในแต่ละวัน และ ส่งมอบให้แก่กรรมการตรวจสอบสินค้ารายวันทุกวันเมื่อ ปิดบัญชี

๒.๙.๔ เฝ้ารักษาสินค้าในเวลากลางคืน อาจมอบ ให้ตัวแทนรักษาก็ได้ แต่ต้องอยู่ในความรับผิดชอบของ กรรมการขายแต่ละวันทุกคน

๒.๑๐ นายทะเบียน

๒.๑๐.๑ รับสมัครและทำทะเบียนสมาชิกกองทุน

๒.๑๐.๒ แก้ไขปรับปรุงทะเบียนสมาชิกเกี่ยวกับการโยกย้าย การเพิ่มหุ้น การคืนสภาพและอื่น ๆ ให้

ถูกต้องทันสมัยอยู่เสมอ

๒.๑๐.๓ จัดทำทะเบียนเงินเฉลี่ยคืนผู้ซื้อให้แก่ สมาชิก

๒.๑๑ **เหรียญกษาปณ์** ให้มีเหรียญกษาปณ์ ๒-๓ คน มี บทบาทหน้าที่ดังนี้

๒.๑๑.๑ จัดทำบัญชีรับเงินหุ้นจากสมาชิก และ ออกใบเสร็จรับเงินให้

๒.๑๑.๒ รับผิดชอบการรับ-จ่าย และถือเงินสดใน มือคนละ ๗ วัน หรือตามที่คณะกรรมการบริหารเห็น สมควร ในระบบเงินหมุนเวียน

๒.๑๑.๓ ดูแลรักษาเงินทุน หลักทรัพย์ และสินค้า อื่น ๆ ของกองทุน

๒.๑๑.๔ จัดทำบัญชีต่าง ๆ ที่กำหนด

๒.๑๑.๕ เสนอรายงานฐานะการเงินประจำเดือน ต่อคณะกรรมการและต่อที่ประชุมใหญ่

๒.๑๑.๖ ลงชื่อในเช็คและเอกสารการเงินของกอง ทุน

๒.๑๑.๗ การเก็บรักษาเงินสดนั้น ให้อยู่ในดุลย- พินิจของคณะกรรมการที่จะกำหนดและหาแหล่งฝาก กับธนาคารพาณิชย์

๒.๑๒ ที่ปรึกษา

(ก) ที่ปรึกษากาดเอกชน ประกอบด้วย พระ ผู้ทรงคุณวุฒิ หัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ และบุคคลอื่น ๆ ที่ เห็นสมควร มีหน้าที่

(๑) เสนอแนะให้ความคิดเห็น ให้การปรึกษาหารือในการดำเนินงานกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และ สมาชิก

(๒) มีส่วนเข้าร่วมประชุมใหญ่ ให้ข้อเสนอแนะ ในการกำหนดนโยบายการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับและ ระเบียบของกองทุน แต่ไม่มีสิทธิออกเสียง

(ข) **ที่ปรึกษาดารัฐ** ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ ของทางราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก ๔ กระทรวง หลักและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปลัดอำเภอผู้ รับผิดชอบตำบล พัฒนาการ ครู เกษตรตำบล สาธารณ- สุขตำบล สหกรณ์อำเภอ และสมุห์บัญชีอำเภอ เป็นต้น

แผนภูมิที่ ๑
แผนภูมิการบริหารกิจการร้านค้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน



๕. สรุป

จากแนวคิดและรูปแบบที่ได้เสนอมาดังแต่ต้น น่าจะได้มีการนำไปสู่การทดลองทำในหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการหาข้อสรุปว่าสามารถจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด และมีข้อที่จะต้องปรับปรุงอย่างไร ภายใต

สถานการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่ ความพยายามที่จะ ทำให้ประชาชนเข้าใจ และมีอุดมการณ์ในเรื่องของ สหกรณ์กับการพัฒนาชนบท จึงนับว่าเป็นมิติใหม่ที่ ทำทนายต่อผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการพัฒนาอีกมิติหนึ่งเช่น เดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- การพัฒนาชุมชน, กรม. คู่มือการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๕.
- การศึกษาและฝึกอบรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์, ศูนย์. รายงานการวิจัยการร่วมมือของประชาชนต่อโครงการพัฒนาชนบทยกจน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๗.
- ดิเรก ฤกษ์หรัย. การพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิวรรตเศร์, ๒๕๒๒.
- ไพบุลย์ เจริญทรัพย์. การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง. เชียงใหม่ : มูลนิธิไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๒๙
- เลขาธิการนายกรัฐมนตรี, สำนักงาน. คู่มือการทดลองเรื่องกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๘.
- สานิตย์ บุญชู. การพัฒนาชุมชน : การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มปป.